

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

P 2 3 3 A 1 0 1 1 1

ZIMSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

Izpitna pola 1

Razčlemba neumetnostnega besedila

Četrtek, 1. februar 2024 / 60 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese nalivno pero ali kemični svinčnik.

Kandidat dobi ocenjevalni obrazec.

Priloga z neumetnostnim besedilom je na perforiranem listu, ki ga kandidat pazljivo iztrga.

POKLICNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite oziroma vpišite svojo šifro v okvirček desno zgoraj na tej strani in na ocenjevalni obrazec.

Izpitna pola vsebuje 22 nalog. Število točk, ki jih lahko dosežete, je 60. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z nalivnim peresom ali s kemičnim svinčnikom in jih vpisujte v izpitno polo v za to predvideni prostor. Pišite skladno s slovničnimi in pravopisnimi pravili, čitljivo, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Pri nalogah izbirnega tipa izberite samo eno rešitev, če v navodilu ni določeno drugače. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 12 strani, od tega 1 prazno.

Priloga k izpitni poli 1

Slovenske zgodbe

Delfini ob slovenski obali

Besedilo: mag. Tilen Genov, ustanovitelj in predsednik društva Morigenos

Fotografiji: Tilen Genov in Ana Hace

Delfini so v mnogočem izjemno zanimiva in celo nekoliko nenavadna skupina živali. So sesalci, ki so se v evoluciji tako dobro prilagodili vodnemu okolju, da so na prvi pogled zelo podobni ribam. Vendar so toplokrvne živali, dihajo s pljuči in kotijo žive mladiče, ki se v zgodnjem obdobju življenja prehranjujejo z materinim mlekom.

Danes poznamo 36 vrst delfinov, vse pa uvrščamo med kite (*Cetacea*), h katerim spadajo tudi sinji kit, kit grbavec, kit glavač in orka. Delfini so verjetno edina skupina živali, ki jo lahko po velikosti možganov in kognitivnih zmožnostih (inteligenci) primerjamo s človekom in človeku podobnimi opicami. Sposobni so namreč abstraktnega razmišljanja, izumljajo nove tehnike lova, uporabljajo preprosto orodje, znanje pa z učenjem prenašajo na vrstnike in potomce. Kot plenilci na vrhu prehranjevalne verige imajo nadvse pomembno vlogo pri zagotavljanju ravnovesja v morskih ekosistemih. Zaradi razmeroma dolge življenjske dobe – živijo namreč okrog 60 let, nekatere vrste celo več kot 90 let – pa nam lahko razkrijejo marsikaj o morskem okolju in procesih v njem.

Ob slovenski obali in drugod v severnem Jadranskem morju živi vrsta, imenovana velika pliskavka (*Tursiops truncatus*). Danes o teh delfinih vemo že veliko. V naše vode ne zaidejo kot naključni obiskovalci, temveč tu živijo. Skupaj jih je okoli 150. Njihovo življenjsko območje je razmeroma veliko, zato lahko iste osebkke opazimo pred Porečem, Umagom, Portorožem, Piranom, Izolo, Koprom, Trstom, Gradežem in Lignanom. Tod se delfini prehranjujejo, razmnožujejo, vzgajajo mladiče, počivajo ter se družijo in igrajo. Populacijo sestavlja več socialnih enot z dokaj stabilno sestavo, ki se med seboj razmeroma redko mešajo. Med delfini obstajajo tesna in dolgoletna prijateljstva.

Delfine v slovenskem morju, Tržaškem zalivu in vodah severozahodne Istre od leta 2002 spremljamo in proučujemo v slovenskem društvu za morske sesalce Morigenos. Naše raziskave so prve na svetu pokazale, da je posamezne delfine med seboj mogoče razločevati tudi po obrazu.

Žal pa se delfini na tem območju srečujejo tudi s številnimi nevarnostmi. Gost poletni pomorski promet v njihovo okolje vnaša veliko hrupa, kar lahko povzroča stres, težave pri komuniciranju ali nezmožnost iskanja hrane. Občasno se po nesreči ujamejo v ribiške mreže. Nevidna grožnja za delfine in druge morske organizme so kemična onesnaževala, kot so npr. poliklorirani bifenili oziroma spojine PCB. To so umetne kemikalije in spadajo med najbolj toksične snovi, ki jih je ustvaril človek. So hormonski motilci, onemogočajo razmnoževanje in povečujejo dovzetnost za bolezni. Visoka izpostavljenost spojinam PCB lahko pri delfinih zmanjšuje rodnost. Ti sesalci so zaradi svojega položaja na vrhu morskih prehranjevalnih spletov in razmeroma dolgega življenja še posebej izpostavljeni negativnim vplivom teh spojin, ki se kopičijo v njihovih tkivih. Spojine PCB so v Evropi sicer prepovedane že od osemdesetih let 20. stoletja, vendar so zaradi obstojnosti in morebitnega pronicanja v morskno okolje še vedno prisotne v precej visokih koncentracijah.

Populacija delfinov je pri nas za zdaj razmeroma stabilna. Z odgovornim odnosom do narave in ustreznimi programi varstva morskega okolja lahko zagotovimo, da bo naše morje zdravo tako za delfine kot tudi za nas. K temu lahko na različne načine prispeva prav vsak posameznik.

(Prirejeno po: <https://www.nationalgeographic.si/delfini-ob-slovenski-obali/>. Pridobljeno: 6. 7. 2021.)

Prazna stran

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. Katere trditve o izhodiščnem besedilu so pravilne? V vsaki vrstici podčrtajte eno možnost.

Izhodiščno besedilo

- je napisal Tilen Genov / sta napisala Tilen Genov in Ana Hace.
- je bilo objavljeno v rubriki National Geographic / Slovenske zgodbe.
- je enogovorno / dvogovorno.
- je zasebno / javno.
- je poizvedovalno / prikazovalno / izvršilno.

(2 točki)

2. Obkrožite črko pred pravilno trditvijo o vlogi naslova izhodiščnega besedila.

Naslov

- A posredno napoveduje temo besedila.
- B neposredno napoveduje temo besedila.
- C razkriva sporočevalčev odnos do teme besedila.
- Č napoveduje eno od podtem besedila.
- D povzema celotno besedilo.

(1 točka)

3. S katerim prevladujočim namenom je bilo tvorjeno izhodiščno besedilo?

Sporočevalec je besedilo tvoril predvsem, da bi

- A bralce spodbudil, naj se včlanijo v društvo za proučevanje delfinov Morigenos.
- B bralce prepričal, da so delfini ob slovenski obali drugačni od delfinov drugod.
- C bralci izvedeli, po čem se delfini razlikujejo od drugih morskih bitij.
- Č bralcem predstavil izsledke proučevanja delfinov ob slovenski obali.

(1 točka)

4. V kateri družbeni vlogi je sporočevalec tvoril besedilo?

Sporočevalec je besedilo tvoril kot

- A novinar, torej v javni vlogi.
- B strokovnjak, torej v poklicni vlogi.
- C uradnik, torej v uradovalni vlogi.
- Č znanec, torej v zasebni vlogi.

(1 točka)

5. V katero besedilno vrsto spada izhodiščno besedilo? Obkrožite črko pred pravilno rešitvijo in jo utemeljite tako, da navedete dve značilnosti te besedilne vrste, ki ju opazite v besedilu.

- A reportaža
- B ocena
- C poljudnoznanstveni članek
- Č novica

Utemeljitev:

— _____

— _____

(2 točki)

6. S križcem (X) označite podatke o delfinih, ki jih izvemo iz besedila. Rešitve so štiri.

- _____ kje in kako se razmnožujejo
- _____ kje v severnem Jadranu jih lahko opazimo
- _____ s čim vse se prehranjujejo
- _____ kako dolgo živijo
- _____ kako dolgo jih v društvu Morigenos že proučujejo
- _____ katere bolezni jih ogrožajo
- _____ kako lahko ljudje pripomoremo k njihovi ohranitvi

(2 točki)

7. Obkrožite DA, če je trditev v skladu z izhodiščnim besedilom, oziroma NE, če ni.

V Jadranskem morju živi 36 vrst delfinov.	DA	NE
V severnem Jadranu stalno živi okoli 150 velikih pliskavk.	DA	NE
Delfini so zelo navezani na skupino, v kateri živijo.	DA	NE
V posameznih skupinah lahko delfine ločimo tudi po videzu.	DA	NE
V društvu Morigenos poleg delfinov proučujejo tudi jadranske ribe.	DA	NE
Delfini so pri nas ogrožena vrsta in počasi izumirajo.	DA	NE

(3 točke)

8. Avtor v izhodiščnem besedilu izrazi mnenje, da so delfini izjemno zanimive in nekoliko nenavadne živali. Iz 1. in 2. odstavka navedite po eno lastnost, s katero to trditev utemelji.

1. odstavek: _____

2. odstavek: _____

(2 točki)

9. Preberite 2. odstavek besedila (Danes poznamo ...). Katero vlogo imajo delfini za morske ekosisteme in za raziskovanje morja ter zakaj? Ustrezno dopolnite preglednico.

Vloga	Razlog
zagotavljanje ravnovesja v morskih ekosistemih	
	dolga življenjska doba

(2 točki)

10. Preberite predzadnji odstavek besedila (Žal pa se delfini ...) in rešite nalogo.

10.1. Naštete tri različne nevarnosti, ki so jim izpostavljeni delfini v severnem Jadranu.

- _____
- _____
- _____

(2)

10.2. V smiselno povezanih povedih razložite, kako bi se izboljšalo življenje delfinov v Jadranskem morju, če bi ljudje zmanjšali ali odpravili nevarnosti v njihovem okolju. V zapisu navedite vsaj štiri posledice.

_____

_____

_____

_____

_____

(3)
(5 točk)

11. Avtor izhodiščno besedilo zaključi s trditvijo, da lahko z odgovornim odnosom vsakdo prispeva k ohranjanju zdravega življenjskega okolja za delfine. V povedi/povedih napišite, kaj bi lahko vi kot posameznik naredili za to.

(2 točki)

12. Rešite nalogo o pomenskih razmerjih med besedami oz. besednimi zvezami.

12.1. Iz prvega odstavka besedila izpišite dve nadpomenki za besedo *delfin*.

---

(1)

12.2. Določite pomenska razmerja med dvojicami besed oz. besednih zvez tako, da na črtice napišete ustrezne številke iz desnega stolpca.

_____ delfin – velika pliskavka

_____ delfin – kit

_____ velika pliskavka – *Tursiops truncatus*

1 sopomensko razmerje

2 protipomensko razmerje

3 nadpomensko-podpomensko razmerje

4 podpomensko-nadpomensko razmerje

5 pripadnost isti besedni družini

(2)

(3 točke)

13. Prevzete besede v oklepajih nadomestite z domačimi ustrezniciami.

Socialne enote delfinov so dokaj _____ (stabilne).

Spojine PCB so med najbolj _____ (toksičnimi) snovmi.

Hrup je pogost vzrok za težave pri _____ (komuniciranju).

(2 točki)

14. Preberite slovarski sestavek in rešite nalogo.

sesálec -lca [səsaŭca in sesaŭca tudi səsalca in sesalca] m (ã)

1. *žival, ki v mladosti sesa*: proučevati sesalce; značilnosti sesalcev

♦ zool. sesalci *toplokrvne, z dlako pokrite živali, katerih samice imajo mlečne žleze in navadno kotijo žive mladiče, Mammalia*; nižji, višji sesalci

2. *električni aparat za sesanje prahu*: vključiti sesalec / sesalec za prah

14.1. Obkrožite pravilni trditvi o besedi *sesalec*.

- A V besedi je naglašen prvi samoglasnik.
- B V zadnjem zlogu v imenovalniku ednine izgovarjamo polglasnik.
- C Beseda se lahko uporablja v frazemih.
- Č Beseda je večpomenka.

(1)

14.2. Iz slovarskega sestavka izpišite kvalifikator oz. označevalec, ki dokazuje, da se beseda *sesalec* uporablja tudi kot strokovni izraz.

_____

(1)

14.3. Tvorite smiselno poved, v kateri bo beseda *sesalec* uporabljena v drugačnem pomenu kot v izhodiščnem besedilu.

_____
_____

(2)

(4 točke)

15. Podčrtanima glagoloma določite glagolski vid in jima pripišite vidski par.

Naše raziskave so prve na svetu pokazale, da je posamezne delfine med seboj mogoče razločevati tudi po obrazu.

Glagol	Glagolski vid	Vidski par
so pokazale	_____	_____
razločevati	_____	_____

(2 točki)

16. Iz danih samostalnikov tvorite ustrezne pridevnike in z njimi dopolnite preglednico.

Samostalnik	Svojilni pridevnik	Vrstni pridevnik
človek	človekov	
opica		opičji
delfin		

(2 točki)

17. Podčrtani besedi postavite v primernik.

Danes o teh delfinih vemo že veliko.

_____

Njihovo življenjsko območje je razmeroma veliko.

_____

(2 točki)

18. V vsaki vrstici obkrožite jedro besedne zveze.

nezmožnost iskanja hrane

visoka izpostavljenost spojinam PCB

človeku podobne opice

(2 točki)

19. Podčrtajte stavčne člene.

Delfine od leta 2002 proučujejo člani društva Morigenos.

(2 točki)

20. Preberite zloženo poved in rešite nalogo.

Spojine PCB so v Evropi od osemdesetih let 20. stoletja sicer prepovedane, vendar so v morskem okolju še vedno prisotne v precej visokih koncentracijah.

20.1. Določite vrsto priredja v povedi.

- A posledično
- B protivno
- C stopnjevalno
- Č vezalno

(1)

20.2. Priredno zloženo poved pretvorite v poved z dopustnim odvisnikom.

---

(2)

20.3. Besedno zvezo *od osemdesetih let* bi lahko napisali tudi s številko. Izberite pravilno možnost.

- A od 80. let
- B od 80 let
- C od 80-tih let
- Č od 80 – ih let

(1)
(4 točke)

21. V besedilu odpravite štiri pravopisne napake.

Društvo Morigenos je leta 2002 začelo vspostavljanje prvi fotografski identifikacijski katalog delfinov na področju Slovenskih in okoliških voda. Katalog vključuje že več kot 150 delfinov ki to območje uporabljajo za svoj življenjski prostor.

(2 točki)

22. Napišite **uradno vabilo**.

Predstavljajte si, da ste Miro/Mira Dovnik, predsednik/predsednica ekološkega krožka na Srednji tehniški šoli Koper (Šmarska cesta 4e, 6000 Koper). V okviru raziskovalnega projekta o življenju v morju ste pripravili razstavo o delfinih ob slovenski obali. Na otvoritev, ki jo bo spremljal tudi krajši kulturni program, povabite Tilna Genova, predsednika društva Morigenos (Kidričevo nabrežje 4, 6330 Piran). Manjkajoče podatke si izmislite. Pišite na naslednjo stran.

(12 točk)

